

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙ З
ГРОМАДСЬКІСТЮ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
Кафедра публічного управління та адміністрування

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Колективна монографія

За наук. редакцією *Т. Шаравари*

Київ
Видавництво Ліра-К
2021

УДК 316.42:32](02)
П 50

*Рекомендовано до друку вченою радою
Полтавської державної аграрної академії
(протокол № 2 від 23 лютого 2021 р.).*

Рецензенти:

Ф. Семенченко, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри філософії, політології та українознавства Херсонського національного технічного університету;

Г. Куц, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

О. Кондратенко, доктор політичних наук, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

П50 Політичні трансформації сучасного суспільства:
колективна монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари.
Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 216 с.

У колективній монографії висвітлено актуальні проблеми, суспільно-політичні зрушення на глобальному та локальному рівнях, проаналізовано соціально-економічні, культурні, освітні трансформаційні процеси й модернізацію політичної системи.

Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти ступенів вищої освіти бакалавр, магістр.

УДК 316.42:32](02)

ISBN 978-617-520-073-5

© Колектив авторів, 2021
© Видавництво Ліра-К, 2021

ЗМІСТ

Передмова	6
Вступне слово ректора Полтавської державної аграрної академії, професора <i>Аранчій Валентини Іванівни</i>	7

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ДИНАМІКА ЗМІН

1.1. Уроки державного будівництва від провідника ОУН (б) Степана Бандери для сучасного етапу державотворення України (<i>Ворона П.</i>)	9
1.2. Зарубіжний досвід електронних петицій для взаємодії між органами публічної влади та суспільства (<i>Каденко Д.</i>)	14
1.3. Довіра до влади як критерій кризи політичних інститутів у сучасній Україні (<i>Кочубей Л.</i>)	20
1.4. Трансформація політичної системи в умовах становлення правової держави в Україні (<i>Медвідь Ф., Твердохліб А., Урбанський М.</i>)	26
1.5. Місцеві вибори 2020 року на Полтавщині: регіональний аспект (<i>Соловей С., Ворона П.</i>)	34
1.6. Еволюція політики уряду Російської Імперії щодо трудових мігрантів епохи аграрних реформ (друга половина ХІХ – початку ХХ ст.) (<i>Якименко М., Помаз Ю.</i>)	39

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

2.1. Підходи до аналітики політичних ідеологій в політологічній освіті (<i>Дмитрашко С.</i>)	45
2.2. Дотримання норм мовного законодавства в освітньому процесі сучасного закладу вищої освіти (<i>Жалій Р.</i>)	53
2.3. Уповноважений із захисту державної мови в Україні: характеристика правового інституту (особливості вивчення теми в умовах сучасного закладу вищої освіти) (<i>Жалій Т.</i>)	59

2.4. Вплив освіти на політичну соціалізацію особистості (<i>Льченко А., Гергель А.</i>).....	63
2.5. Формування системи підтримки розвитку малого молодіжного підприємництва (<i>Капліна А.</i>)	70
2.6. Блогосфера як потужний інструмент сучасної політичної діяльності (<i>Наумкіна С., Дяченко О.</i>).....	76
2.7. Політико-управлінські підходи до підготовки сучасних фахівців у системі вищої освіти (<i>Некряч А., Лопушинський І.</i>)	84
2.8. Теоретико-методологічні аспекти розвитку політичної освіти в Україні (<i>Подлесна Г.</i>).....	94
2.9. Проблема вирішення протиріччя «влада – знання» в процесі формування громадянського суспільства в Україні (<i>Шейко С.</i>).....	101

РОЗДІЛ 3. ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Людина маси: теоретичний концепт у контексті українських правових реалій (<i>Гладкий С.</i>)	108
3.2. Націоналістичні парадигми зображення села Яреськи у фільмі О. Довженка «Земля» (<i>Дзюба Н., Матвієнко Л.</i>)	116
3.3. Особливості політичної культури України та Російської Федерації: порівняльний аналіз (<i>Льченко А.</i>)	120
3.4. Фейкова комунікація як конфліктологічний чинник в політичній системі (<i>Лікарчук Н., Лікарчук Д.</i>)	125
3.5. Причини гендерної асиметрії в політиці через призму суспільних поглядів (<i>Макарець С.</i>).....	132
3.6. Політична корупція: суть, зміст, механізми протидії (<i>Приходько С., Бублик Д.</i>).....	139
3.7. Сучасна молодіжна політика ордену єзуїтів: геополітичні, ціннісні та культурно-освітні виміри (<i>Шаравара Р., Басенко Р.</i>).....	145

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

4.1. Суспільні аспекти інформаційної економіки (<i>Кононенко Ж., Миколенко І.</i>)	155
---	-----

4.2. Тенденції місцевих виборів в умовах розвитку інформаційних технологій (<i>Кончаковський Є., Сидоренко Ф.</i>)	161
4.3. Соціально-політичні засади публічного управління загальною середньою освітою(<i>Шеломовська О., Крюковська О., Гончар Р.</i>)	170

РОЗДІЛ 5. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

5.1. Міжнародна інтеграція у світовій політиці через призму інтеграційних теорій (<i>Бабіна В., Миргородська О.</i>)	178
5.2. Етнонаціональні та політичні передумови виникнення сепаратизму в Каталонії (<i>Кончаковський Є., Пикало О.</i>)	184

РОЗДІЛ 6. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ І БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

6.1. Спільність викликів і загроз сучасному світовому демократичному та ліберального порядку і європейській інтеграції України (<i>Барановський Ф.</i>)	192
6.2. Статус і роль координаційного органу при главі держави у питаннях боротьби з тероризмом (<i>Бобрицький Л.</i>)	198
6.3. Взаємини Україна – НАТО: наукові дискурси питання в шкільних підручниках історії України (<i>Бороденко О., Сухостат В., Удовиченко К.</i>)	201
6.4. Понятійне поле дослідження системи територіальної оборони (<i>Мочков О.</i>)	208

Інформація про авторів	212
-------------------------------------	-----

3.3. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Політична культура належить до гуманітарного виміру політики. Вона була предметом уваги багатьох мислителів, які звертались до питань моралі, соціальної етики, державності, визначали критерії ідеального громадянина і правителя: Платона, Аристотеля, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, К. Маркса, М. Вебера та інших. Проблемаами дослідження та аналізу політичної культури займаються й сучасні науковці: Бевз Т., Головатий М., Деркач Ж., Жадан І., Остапенко М., Пропокенко П., Проскуріна О., Ребкало В., Рудакевич О., Хилько М. та ін. Науковці, звертаючись до вже запропонованих трактувань політичної культури, її типологізації та характеристики, розглядають різні аспекти даного феномену для аналізу сучасних актуальних проблем політики, визначення перспектив розвитку демократичного суспільства.

Політична культура відображає інтереси, орієнтації, систему цінностей, символів, вірувань і настанов, і залежить від особливостей історичного розвитку соціальної спільноти, нації та інших суб'єктів політичного життя. Тому, у сучасному світі існують різноманітні типи політичної культури. Нині для аналізу і порівняння політичних культур різних країн широко використовується класичний підхід до їх типології, розроблений Г. Алмондом і С. Вербою. Американські політологи виділили три «чисті» типи політичної культури: патріархальний, підданський, активістський.

Патріархальному типу політичної культури властиві такі риси: відсутність у людей інтересу до політики, політичної влади та політичних інститутів; невіддільність політичних орієнтацій від релігійних норм; орієнтація членів суспільства на вождів. Члени суспільства не очікують жодних змін з боку політичної системи, тим більш не виявляють власної ініціативи, аби ці зміни мали місце, для них характерні аполітичність, замкнення на місцевій або етнічній солідарності.

Підданський тип політичної культури характеризується певним інтересом соціальних суб'єктів до політичної системи і результатів її діяльності, але водночас – низьким рівнем участі у

політичному житті, покладаючи свої надії на органів влади та політичних лідерів. Державна влада уявляється в основному в плані спускання зверху норм, яких необхідно дотримуватися, регламенту, якому потрібно підкорятися. Людьми керує побоювання покарання або очікування благ.

Активістський тип політичної культури, «партисипативна» політична культура», або культура участі, вирізняється гострим інтересом громадян як до політичної системи і результатів її функціонування, так і до особистої активної участі в політичному житті [4].

Слід зазначити, що для кожного суспільства науковці визначили пропорції типів політичної культури. Так, для демократично розвинутих країн Заходу, на думку фахівців, характерне таке співвідношення (у відсотках): парафіялів – 10, підданих – 30, учасників – 60; для авторитарної політичної системи: парафіялів – 30, підданих – 60, учасників – 10 [4].

Політологи відзначають, що у реальній політичній практиці поєднуються усі три типи політичної культури, утворюючи нові – змішані. Зокрема, в демократичних країнах неможливо в чистому вигляді знайти партисипативний тип політичної культури: «громадяни демократичних країн рідко живуть у відповідності до цієї моделі. Їх не можна назвати ні добре поінформованими, ні глибоко включеними в політику, ні особливо активними, а процес прийняття електоральних рішень є чим завгодно, тільки не процесом раціонального розрахунку» [7].

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив визначити особливості політичної культури України та Російської Федерації – пострадянських держав, які є предметом дослідження у галузі політології. Для російського суспільства характерно те, що:

1) політична культура за соціальним змістом цінностей була дуалістичною: вона представляла собою неорганічну взаємодію двох соціокультурних потоків і мала етатистські і ліберальні орієнтації;

2) неоднорідність російської політичної культури зумовлювали конфронтаційний характер відносин між її носіями;

3) домінування підданських політичних орієнтацій було обумовлено концентрацією, починаючи з раннього

Середньовіччя, політичного панування в руках правлячого класу; процес концентрації політичної могутності був викликаний тим, що освоєння величезних російських просторів при відсутності розвиненої технологічної, матеріальної та комунікаційної інфраструктури можна було здійснювати лише за допомогою сильної влади князів і їх дружин;

4) відсутність вільного індивіда і зрілого громадянського суспільства завжди призводила до того, що політичне життя концентрувалося в руках правлячого класу, а політично безправному населенню доводилося лише виконувати приписи правлячого класу [2]. «Реальність країни така, що величезність простору служила причиною посилення централізованої держави. Різномірні етнонаціональні, конфесійні, культурні та інші спільності, нерідко конфліктували між собою ... виявлялися зацікавленими жити під дахом імперії. Сильну централізовану державу служило об'єднати всі ці спільності початком ... У цьому плані в Росії не було будь-яких недержавних структур і норм, покликаних забезпечити порядок, цілісність і життєздатність суспільства. Така всеохоплююча роль держави сформувала ситуацію, у якій індивід та суспільство в цілому виступають не як повноправні актори, а як пасивні і нейтральні суб'єкти політичного процесу» [1].

У 1990-ті рр.. проводилися численні соціологічні дослідження, у ході яких з'ясовували ставлення росіян до подій в країні змін, їх установки до нових соціальних умов, політичних інститутів тощо. Результати опитування показали, що на кінець 1990-х рр.. спостерігалися розчарування в демократичних ідеалах, що зумовило сплеск патерналістських установок. Дослідники вважають, що ці тенденції були обумовлені розчаруванням росіян в результатах проведених реформ, що викликали кризу в усіх сферах життя. Пізніше, підтримка влади громадянами проявлялася залежно від ступеня задоволеності їх конкретних потреб. Також велику роль відігравала низька оцінка діяльності органів влади та демократичних інститутів, які в Росії супроводжуються невірою в їх майбутнє існування і функціонування [5].

Отже, можна дійти висновку, що в основі політичної культури Росії закладений підданський тип політичної культури, який характеризується відносинами односторонньої

залежності індивіда від влади, надіями на отримання від неї різних благ. Цей тип політичних орієнтацій, зазвичай, характеризується загальноприйнятої прихильністю всього населення до таких цінностей, як: звичка підкорюватися владі, дисциплінованість, наявність соціальних гарантій, рівність тощо, і зумовлений впливом цивілізованих, географічних, культурних чинників та історичними особливостями розвитку країни [8].

Оскільки Україна також була в складі СРСР, то і тип політичної культури українців донедавна мало чим відрізнявся від російського. Але, після отримання незалежності ці країни розвиваються власним шляхом в економічному, соціальному і політичному напрямі, що й зумовлює трансформаційні процеси в їхній політичній культурі. Зокрема, на сучасному етапі в політичній культурі українського соціуму можна виділити кілька сегментів, що дають підстави для ствердження про її фрагментарний тип.

По-перше, це орієнтація на закордонний досвід, зокрема на країни Європи та США. Слід зазначити, що абсолютизувати досвід зарубіжних країн замало, щоб сформувати демократичні цінності в українському суспільстві. Потрібно орієнтуватися саме на загальнолюдські, загальнозначущі демократичні цінності: повага до особистості, повага до закону, відкритість політики, плюралізм поглядів, політична і релігійна терпимість, пріоритет ненасильницьких методів вирішення політичних проблем.

По-друге, орієнтація певної групи населення на Російську Федерацію, її радянську спадщину. У цьому секторі переважна роль надається політичним міфам минулого, спрацьовують стереотипи «молодшого брата». Зауважимо, що багато чого змінилося у політичних поглядах, переконаннях, ідеалах українського суспільства після подій 2013-2014 рр. Спостерігається перехід від підданського типу політичної культури до активістського [3]. Критичне ставлення громадян до зовнішніх владних інституцій сформувало й таку рису політичної культури як відторгнення авторитарних форм влади, що є притаманним для більшої частини сучасного суспільства. Це принципово відрізняє українців від росіян, схильних до «самодержавної» форми правління.

За даними дослідження Центру Разумкова у вересні 2017 р. 56,3 % українців вважають демократію найбільш бажаним типом устрою для своєї країни. Негативне ставлення більшості громадян України до авторитаризму підтверджується і політичною практикою, зокрема двома революціями (у 2004 р. та 2013-2014 рр.). Внаслідок розчарування і недовіри до політиків у більшості громадян виникає тенденція відчуження від політики. За даними вже запланованого опитування Центру Разумкова лише 5 % громадян України дуже цікавляться політикою (якщо порівнювати з даними щорічних опитувань Інституту соціології України, то це найнижчий показник за всі роки незалежності), ще 32,7 % – скоріше цікавляться, 43,1 % – не дуже цікавляться, 17,2 % – зовсім не цікавляться. Особливо сильні прояви відчуження від політики спостерігаються на сьогодні у молоді [6].

Політичну культуру більшість науковців розглядають як сукупність настанов, переконань і почуттів, що впорядковує і надає значення політичному процесу і представляє собою основні припущення і правила, які управляють поведінкою людей в політичній системі. Вона містить у собі як політичні ідеали, так і діючі норми управління і включає політичну ідеологію, національний характер, національну політичну психологію і фундаментальні цінності народу. Проаналізувавши політичну культуру двох пострадянських країн, можна зробити висновок, що політична культура України і Російської Федерації є змішаного типу і нині перебуває у процесі трансформації під впливом соціально-економічних, політико-ідеологічних і духовних змін. Основні відмінності між цими країнами – те, що українському суспільству властиві демократичні, західні цінності, а для Російської Федерації властиві авторитарні, а роль демократії є мінімальною і незначною. Дане дослідження не вичерпує всіх питань політичної культури України і Російської Федерації і потребує більш глибокого осмислення.

Джерела та література

- 1. Гаджієв К. Роздуми про політичну культуру сучасної Росії. Світова економіка і міжнародні відносини. 1996. № 2. С. 21.*
- 2. Гудименко Д. Політична культура Росії: спадкоємність епох. Поліс. 1994, № 2.*

3. *Етнополітична культура в Україні : реалії та виклики часу*. К. : ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2010. 431 с.

4. *Остапенко М.А. Політична культура суспільства: навч. посіб.* К. : МАУП, 2008. 96 с.

5. *Рукавишников В., Халман Л., Естер П. Політичні культури та соціальні зміни. Міжнародні порівняння*. М. : Збіг, 1998. С. 90-94, 163-194.

6. *Українська правда* URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/5ab61e2b1e0ad> (дата звернення: 27.12.2020).

7. *Almond G.A. Verba S. The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton : Princeton University Press, 1963. 375 p.

8. *Verba S. Comparative Political Culture*. Princeton, 1965. 513 p.

3.4. ФЕЙКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК КОНФЛІКТОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ

Вважається, що американський медіа-магнат Рендольф Херст розпочав сучасну хвилю фейкової комунікації. А його технології та маніпуляції спонукають маси не до отримання новин з достовірною інформацією, а до дезінформації та фейкових новин. Саме такі обставини сприяли чіткому розмежуванню понять «інформації» та «дезінформації». Поняття «інформація» співставляється з достовірністю та правдивістю поданого матеріалу, – наведенням точних фактів. Термін «дезінформація» трактується як відсутність інформації взагалі – а опис потрібної події, ситуації для суспільства, який не підкріплений жодними фактами.

Новий етап фейкової комунікації розпочинається зі становлення Інтернету. Саме з цією можливістю фейкові новини в політичній сфері розпочинають створювати не професіонали. Так, американський науковець Джон Томсон відзначив, – Інтернет є тим механізмом розповсюдження фейкових новин, де саме швидкість подачі контенту не перевіряється [12, с. 63].

Фахівець з інформаційних технологій Келлі Борн відзначила, що сьогоднішній світ відзначається двома особливостями: політичною поляризацією та наявними сучасними технологіями